FAMILJEJURIDIK

GILLA DIN EKONOMI

Alla berörs vi av familjejuridiken i vardagen utan att vi tänker på det. Att bli sambo, gifta sig och att få barn är beslut vi tar utan att vi ställer oss frågan vad det innebär om vi skulle separera, skilja oss eller om en familjemedlem avlider. Det är ofta först när det är för sent vi blir varse vilka lagregler som gäller.

Genom att känna till de grundläggande reglerna inom familjejuridiken gör man sig själv och andra en stor tjänst. På så sätt kan man fatta bra och underbyggda beslut som inte leder till oönskade resultat.

Vad är det som gäller när man blir sambo? Hur ska man tänka, inte minst om man blir sambo sent i livet och det finns barn från tidigare förhållanden? Är det bättre att gifta sig och vad är det för regler som gäller då? Vad händer med tillgångarna när jag dör och behöver jag skriva testamente?

Här reder vi ut dessa och många andra frågor som är bra att känna till. Broschyrens innehåll har tagits fram i ett samarbete mellan Finansinspektionen och SEB, medlemmar i nätverket Gilla Din Ekonomi.

Susanne Eliasson
Privatekonomisk analytiker, SEB

FAMILJEJURIDIK

Alla familjerättsliga dokument bör du se som färskvara. Ändrade familjeförhållanden är en signal att ta fram och kolla om de dokument man skrivit fortfarande ska gälla. Par som sedan länge har äktenskapsförord eller samboavtal kan på ålderns höst tycka att det inte längre är rättvist att ha kvar avtalen. Ta hjälp av jurist om du inte behärskar familjejuridiken. Det kan finnas omständigheter som du inte tänker på och som påverkar hur testamenten med mera ska formuleras.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Gift, sambo eller särbo 6
Enskild egendom 8
Äktenskapsförord 9
Bodelning vid skilsmässa 11
Så fördelas arvet enligt lagen. 12
Fri förfoganderätt 14
Bröstarvingar och arvet 20
Sambolagen 22
Demens och ekonomi 24
Gåvor till barn och barnbarn 27
Checklista 28
Tio frågor om familjejuridik. 30
Ordlista 32
Bra att ha koll på 35

GIFT, SAMBO ELLER SÄRBO

I slutet av 80-talet genomfördes stora förändringar av familjerättslagstiftningen. Då fick makar med gemensamma barn arvsrätt efter varandra och begreppet ”särkullbarn” infördes. Att man behövde en särskild benämning på särkullbarnen var att de, till skillnad från gemensamma barn, fortfarande har kvar rätten att få sitt arv direkt vid förälders död. Gemensamma barn får arv efter sina föräldrar först när båda föräldrarna avlidit. När första föräldern avlider ärver den efterlevande föräldern.

Den andra stora förändringen var införandet av Sambolagen. Sambolagen innebär inte alls samma omfattande skydd och reglering som äktenskap gör, men ger ett visst skydd för ekonomiskt svagare sambo. Sambor har vid samboförhållandets upplösning rätt till bodelning (hälftendelning) av gemensam permanentbostad och gemensamt bohag (möbler m.m.) som har anskaffats för gemensamt bruk. Oavsett vem som har betalat. Idag lever en stor andel av svenska par, både med och utan barn, som sambor.

MER OM ÄKTENSKAP

Giftorätt – i ett äktenskap äger var och en av makarna sin egendom. Det gäller såväl den egendom som var och en ägde före giftermålet som den egendom som var och en förvärvar under äktenskapet. Giftorätt är alltså inte – som många tror – ett slags samäganderätt utan är en rätt att när äktenskapet upplöses på grund av skilsmässa eller ena makens bortgång dela upp egendom genom en bodelning.

Sådan egendom som omfattas av giftorätt kallas för giftorättsgods. Och giftorätt är i princip en rätt till hälftendelning av makarnas sammanlagda giftorättsgods efter avdrag för skulder.

Det kan finnas tre olika slag av egendom i ett äktenskap; giftorättsgods, enskild egendom och särskild egendom. Enskild egendom och särskild/personlig egendom ingår i princip inte i bodelning.

ENSKILD EGENDOM

Egendom kan bli enskild på flera olika sätt. Dels genom ett äktenskapsförord, som är ett avtal mellan makarna där de kommer överens om att all egendom eller viss utvald egendom ska vara enskild. Dels genom att någon utomstående, alltså inte den andre maken, har bestämt i ett gåvobrev eller i ett testamente att det som en person får i gåva eller arv ska vara vederbörandes enskilda egendom. Och slutligen genom att en försäkringstagare bestämmer i ett förmånstagarförordnande att det som en person får utbetalat från försäkringen ska vara enskild egendom.

Det som kommer istället för enskild egendom blir också enskild egendom. Exempel; A har fått en stuga i gåva av sina föräldrar med villkor att den ska vara enskild egendom. A säljer stugan och köper en båt. Båten blir också enskild egendom.

För att avkastning av egendom ska vara enskild måste det stå uttryckligen i äktenskapsförordet/gåvobrevet/testamentet.

ÄKTENSKAPSFÖRORD

Makar – eller blivande makar – kan avtala bort hela eller delar av giftorätten. Avtalet kallas äktenskapsförord. För att vara giltigt som äktenskapsförord ska det inregistreras hos Skatteverket.

Om makar som gjort egendom till enskild genom äktenskapsförord ångrar sig och vill återinföra giftorätten måste de skriva och inregistrera ett nytt äktenskapsförord där det gamla upphävs och giftorätten återinförs. Det räcker alltså inte att riva äktenskapsförordsavtalet för att få det upphävt.

Eftersom äktenskapsförordet kan ha stor inverkan på hur egendomen fördelas efter en makes bortgång så är det viktigt att ha koll på att äktenskapsförordet fortfarande svarar mot hur makar vill ha det. Det gäller särskilt om det finns några särkullbarn (alltså barn som inte är gemensamma). Om en make med särkullbarn äger större delen av ett bo och det dessutom är enskild egendom blir det mindre till den efterlevande maken och mer till särkullbarnen.

ENSKILD EGENDOM UTAN ÄKTENSKAPSFÖRORD

Make kan ha fått egendom i gåva från någon annan än maken eller ha ärvt egendom efter någon där givaren respektive den som avlidit har bestämt i gåvobrev respektive testamente att egendomen ska vara enskild.

Den som funderar på att ge barn eller barnbarn egendom bör absolut skriva in att gåvan och avkastningen av gåvan ska vara mottagarens enskilda egendom. Samma gäller för testamente.

SÄRSKILD ELLER PERSONLIG EGENDOM

Särskild egendom kan vara rätt till framtida utbetalningar, som lön, sjukpenning, förtidspension. Men även intjänade pensionsrättigheter i den allmänna pensionen (det som står i det orange kuvertet) och avsättningar till tjänstepension (pension från arbetsgivaren). Observera att utbetalad lön, pension och sjukpenning ingår i giftorätten.

Personlig egendom är kläder, smycken och personliga presenter inom rimliga ekonomiska gränser i förhållande till makarnas ekonomi. Invalidfordon kan också höra till sådan egendom som får hållas utanför bodelning.

GIFTORÄTT

Makar äger alltså var och en sina tillgångar i ett äktenskap. Giftorätten innebär en rätt att vid en bodelning få hälften av makarnas sammanlagda tillgångar efter avdrag för vars och ens skulder. En make som har större skulder än tillgångar kan bara dra av skulder ner till noll.

Bodelning vid skilsmässa kan i undantagsfall jämkas så att den rikare maken får behålla mer än hälften. Så kan det exempelvis bli om äktenskapet varat kortare tid än fem år.

LURIGT ATT SKILJA PÅ GIFTORÄTT OCH ARV

När den första maken avlider så ska man i princip först lösa ut giftorätten så att man vet vad den efterlevande maken får i bodelningen. Det som är kvar, vanligtvis hälften, är det som är kvarlåtenskap, det vill säga vad som finns att ärva, efter den avlidne.

I en traditionell kärnfamilj med bara gemensamma barn eller där makarna är barnlösa sker oftast inte de här stegen tydligt eftersom den efterlevande maken får behålla hela boet, en del i bodelningslott och en del som arv.

Sannolikt är det många som blandar ihop det här med bodelning och arv vid första makens bortgång.

BODELNING VID SKILSMÄSSA

Vid bodelning gör man först en beräkning av vardera makens nettotillgångar, det vill säga tillgångar minus makens skulder. Står makar gemensamt på lån, som är vanligt vid bolån där makar äger hälften var av bostaden, så tar vardera maken upp hälften av skulden. Vardera makens nettotillgångar läggs sedan samman och delas på hälften. Det innebär att den make som har största nettotillgångarna får dela med sig till den andra maken. Om någon av makarna har större skulder än tillgångar får maken bara räkna av skulden så långt tillgångarna räcker till.

I exemplet har Kim 1,6 miljoner kronor i tillgångar och 1 miljon kronor i skulder. Kim har alltså nettotillgångar på 600 000 kronor som hen bidrar med i bodelningen. Jamie har tillgångar värda 1 700 000 kronor och skulder på 2 000 000 kronor. Det vill säga ett underskott på 300 000 kronor. Men Jamie får bara räkna av skulden så långt hans tillgångar räcker till. I bodelningen ”bidrar” Jamie alltså med 0 kronor.

Kims 600 000 kronor delas i två och Kim ska ge Jamie 300 000 kronor.

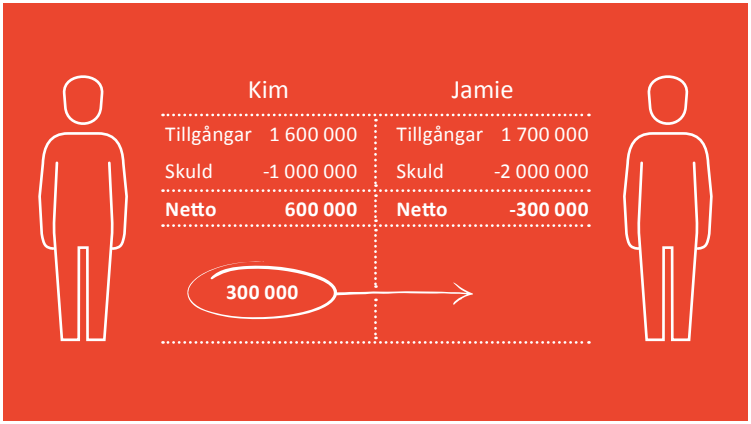

SÅ FÖRDELAS ARVET ENLIGT LAGEN

Om en person inte skrivit ett testamente om hur vederbörande vill att arvet efter honom/henne ska fördelas så finns det lagregler (arvsordningen) som säger hur arvet ska fördelas. Det finns tre arvsklasser och vid sidan om det ligger makes arvsrätt, i de fall där makar ärver varandra.

SÅ FÖRDELAS ARVET NÄR DET FINNS BRÖSTARVINGAR

När frånskilda Anna avlider så ska arvet på 300 000 kronor efter henne delas i två lika stora lotter, eftersom Anna hade två barn, Louis och Patrice. Louis får alltså 150 000 kronor men eftersom Patrice avled före sin mamma Anna så ska Patrices lott på 150 000 kronor gå vidare till hans barn, Love och Jamie, och delas lika mellan dem. Det blir 75 000 kronor var. Om Patrice hade varit barnlös hade hans lott gått till systern Louis.

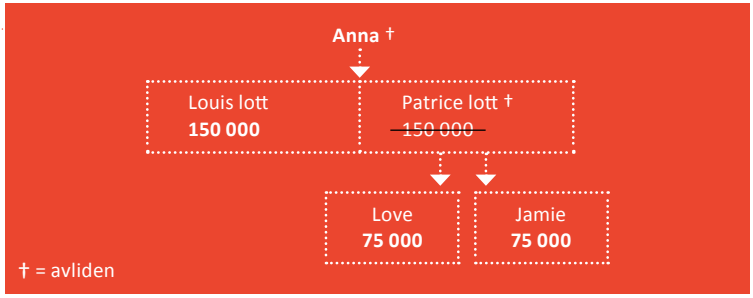

ARVSFÖRDELNING BARNLÖSA NÄR FÖRÄLDRARNA AVLIDIT

Sasha är barnlös och ensamstående, det finns alltså ingen i första arvsklassen som kan ärva henne. Då går arvet på 1 000 000 kronor till arvtagare i andra arvsklassen. Båda föräldrarna hade fått arvet om de varit i livet. Nu är båda döda. Då går arvet till föräldrarnas arvingar i rakt nedstigande led, det vill säga Sashas bröder, Billie och Alexis.

ARVSFÖRDELNING BARNLÖSA NÄR EN FÖRÄLDER AVLIDIT

Fortfarande gäller att arvet på en miljon kronor efter Sasha går till arvsberättigade i andra arvsklassen eftersom Sasha är barnlös. Hade båda hennes föräldrar varit i livet hade de fått hälften var. Nu går hälften till Sashas mamma.

Den del som skulle ha ärvts av Sashas pappa får bröderna Billie och Alexis dela på. Skulle Billie ha avlidit tidigare hade hans två barn fått dela på Billies lott och fått 125 000 kronor var.

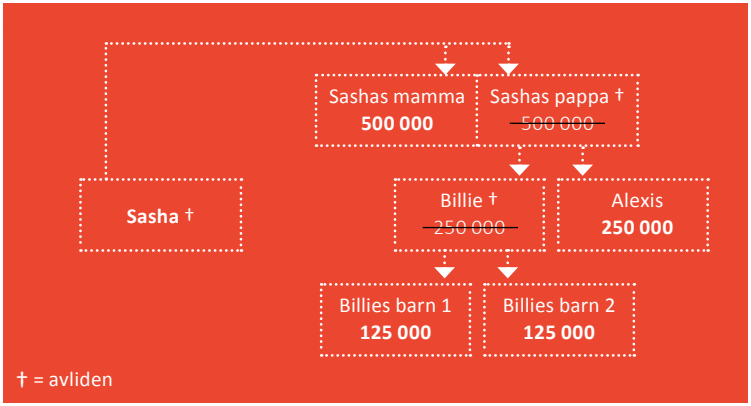

MAKAR ÄRVER HELT, DELVIS ELLER INTE ALLS

Makes arvsrätt, som infördes 1928, ligger alltså vid sidan av den arvsordning som bygger på blodsband. Makes arvsrätt stärktes 1988 då makar fick arvsrätt framför gemensamma barn. Genom testamente kan en make både stärka och försvaga den andre makens rätt till arv. Och vill en make inte att den andre maken ska ärva är det inget som hindrar att testamentera allt till någon annan. Då får efterlevande maken bara sin bodelningslott, i normalfallet halva boet.

FRI FÖRFOGANDERÄTT

Den stora skillnaden mellan att make äger något med fri förfoganderätt jämfört med full äganderätt är att maken inte har rätt att testamentera bort den egendom som ärvts med fri förfoganderätt. Det som finns kvar av den ärvda egendomen vid makens bortgång ska nämligen gå vidare till den först avlidne makens efterarvingar.

För makar med barn är det alltså de gemensamma barnen som har rätt att få arvet. För makar utan barn så ska efterarvet gå till den första avlidne makens föräldrar, syskon, syskonbarn osv.

En vanlig missuppfattning är att en make som ärvt med fri förfoganderätt är skyldig att förvalta arvet så att det finns kvar mer eller mindre intakt att ärva för efterarvingarna. Men så är det inte alls! Den efterlevande maken kan konsumera upp varenda krona om han eller hon vill.

Det är heller inget som hindrar att maken ger bort egendomen. Men här finns en regel som skyddar efterarvingarna. Har make givit bort en väsentlig del av sitt bo så kan efterarvingarna angripa gåvan när den andre maken avlidit. Antingen så att de får mer av boet och gåvotagaren (om denne är en arvinge) mindre. Eller genom att gåvotagaren får lämna tillbaka hela eller delar av gåvans värde.

UNDANTAGSREGLER FÖR HUR BOET EFTER AVLIDEN MAKE SKA FÖRDELAS

Basbeloppsregeln; make har rätt att så långt tillgångarna i boet räcker få ut minst ett belopp som motsvarar fyra prisbasbelopp (189 200 kronor 2020). Basbeloppsregeln går före särkullbarns arvsrätt. Maken ska alltså tillsammans med sin egen egendom ha rätt att ha kvar minst 189 200 kronor. Under förutsättning att det finns så mycket värde i boet.

Äktenskapsbalken 12 kap 2 §; Det här är en jätteviktig regel som skyddar den ”rikare” maken vid den ”fattigare” makens bortgång. Regeln får bara användas vid dödsfall och innebär att efterlevande maken i bodelningen vid makens död kan välja att istället för hälften-delning behålla sitt eget giftorättsgods. Mer om ÄktB 12:2 på nästa uppslag. För makar med enbart gemensamma barn finns normalt ingen anledning att åberopa ÄktB 12:2.

Testamente; Om en make med särkullbarn har testamenterat egendom till sin make så får den efterlevande maken mer än annars. Make med särkullbarn kan dock inte testamentera allt till make. Särkullbarn har alltid rätt till sin laglott. Mer om laglott längre fram. Har en förälder genom testamente bestämt att all egendom ska gå till någon/några andra än barnet så kan barnet begära jämkning av testamentet för att få ut sin laglott.

Enskild egendom; om makar har enskild egendom på grund av äktenskapsförord eller på grund av gåvor/arv med villkor om enskild egendom så påverkar det bodelningen så att den inte blir en hälften/hälften-delning. Observera dock att makar som har arvsrätt efter varandra ärver även varandras enskilda egendom.

FÖR DIG SOM BOR HELA ELLER DELAR AV ÅRET UTOMLANDS – TÄNK PÅ EU:S ARVSFÖRORDNING

De nya reglerna i arvsförordningen innebär att det är lagen i det land där du har hemvist i när du dör som tillämpas. Tidigare var det svensk lag som gällde för svenska medborgare oavsett var de bodde när det dog. Det innebär för den som bor hela eller delar av året utomlands att skriva ett testamente som reglerar vilket lands lag som ska gälla. Detta för att undvika lagvalsproblem och arvstvister. Det är tillräckligt svårt att känna till arvsreglerna i sitt eget land och än svårare är det att ha koll på andra länders arvsregler.

MER OM VIKTIGA ÄKTENSKAPSBALKEN 12:2

Genom att den efterlevande, rikare maken väljer att åberopa ÄktB 12 kap 2§ så blir bodelningslotten större än hälften för den efterlevande maken. Kvarlåtenskapen efter den avlidne maken blir i motsvarande mån mindre än hälften.

Mest angeläget är detta för den rikare maken om den avlidne/fattigare maken hade särkullbarn och makarna inte har några gemensamma barn. I det fallet har den efterlevande/rikare maken ju ingen arvsrätt alls och hela kvarlåtenskapen efter den döde maken går till särkullbarnen. Då är det självklart angeläget för den efterlevande/rikare att kvarlåtenskapen efter den döde maken blir så liten som möjligt. Men det är också fördelaktigt för den efterlevande maken om makarna har både gemensamma barn och särkullbarn eller om den döde maken skrivit testamente till förmån för någon annan än efterlevande maken.

Om det handlar om ett barnlöst gift par kan ett motiv för den efterlevande maken att åberopa ÄktB 12:2 vara att maken vill att den dag hon/han avlider och boet ska delas mellan båda makarnas släkter göra arvet till den efterlevande/rikare makens släkt större.

SÅ BLIR DET MED 12:2

Robin och Alex har inga gemensamma barn. Robin har ett särkullbarn. De har inte skrivit något testamente. Robin avlider. Eftersom Robin har ett särkullbarn har Alex därför ingen arvsrätt. För att Alex ska tvingas lämna ifrån sig så liten del som möjligt av deras gemensamma bo i bodelningen väljer Alex, som äger mer än Robin, att åberopa ÄktB 12:2.

På det sättet får Alex behålla all sin egendom, värd 2 100 000 kronor.

Hade Alex inte gjort det utan boet hade bodelats enligt huvudregeln så hade Alex bara fått behålla hälften, eller 1 825 000 kronor, av det sammanlagda värdet på boet.

Robin †		Alex	
1/2 villa	1 500 000	1/2 villa	1 500 000
Bankmedel	50 000	Bankmedel	100 000
		Aktier/fonder	500 000
	1 550 000		**2 100 000**

Makarnas sammanlagda egendom:
3 650 000 kronor

† = avliden

MAKAR MED ARVSRÄTT ÄRVER ENSKILD EGENDOM

Makar som har arvsrätt efter varandra ärver även varandras enskilda egendom. Väldigt många blir förvånade när de får klart för sig att det är på det sättet. De flesta lever i tron att enskild egendom innebär att den andre maken varken har rätt till del i egendomen på grund av giftorätt eller vid arv. Ett av skälen till missuppfattningen är sannolikt att många inte har klart för sig gången vid fördelning av boet efter den först avlidne maken.

Först görs bodelning mellan den efterlevande maken och dödsboet efter den avlidne maken. Här har det betydelse om makarna har enskild egendom eftersom denna egendom i så fall hålls utanför bodelningen.

Därefter finns kvarlåtenskapen efter den avlidne maken kvar till fördelning i boet. Kvarlåtenskapen går till arvingarna. Och är maken arvinge så ärvs alltså både giftorättsgods och enskild egendom.

Exempel: Stina har fått en stuga i gåva av sina föräldrar.

- Föräldrarna har bestämt i gåvobrev att stugan ska vara Stinas enskilda egendom. Föräldrarna tror att de därmed har sett till att ”stugan går vidare i släkten” till barnbarnen den dag Stina avlider.
- Stina är gift och hon och maken Nelson har två gemensamma barn.
- Stina avlider.
- Nelson ärver stugan och all annan egendom efter Stina!
- Lösning: om Stina vill att hennes barn, och inte Nelson, ska ärva stugan om hon dör först måste hon skriva testamente.

BRÖSTARVINGAR OCH ARVET

Om en ogift arvlåtare avlider och efterlämnar en bröstarvinge och inte har skrivit något testamente så ärver bröstarvingen hela boet. Bröstarvingens arvslott är då hela boet.

Särkullbarnen har under alla omständigheter rätt till laglotten.

Har föräldern testamenterat bort hela sin förmögenhet till någon annan så kan bröstarvingen kräva att testamentet jämkas så att bröstarvingen kan få sin laglott. Laglotten är hälften av arvslotten. Tidigare gåvor ska räknas av som förskott på arv.

Har en förälder (eller far/morförälder i de fall förälder avlidit före) under sin livstid lämnat gåvor till en bröstarvinge – och då pratar vi inte om vanliga julklappar eller födelsedagspresenter – ska gåvan räknas som förskott på arv om inget annat är bestämt.

VEM BEHÖVER TESTAMENTE OCH VEM SKA SKYDDAS

Testamente skriver man om man vill att egendomen ska gå till någon/några andra än vad lagen säger. Den situation där frågan om testamente oftast blir aktuell är när den ena eller båda makarna har särkullbarn. Och här kan det bli svåra avvägningar mellan olika skyddsintressen för den make som har särkullbarn. Ska man skydda partnern och försöka underlätta så att denne kan behålla bostaden? Eller är det trots allt viktigast att barnen får ärva? Här finns inget rätt eller fel. Det blir ytterst en fråga om prioriteringar. Eftersom särkullbarnen under alla omständigheter har rätt till laglotten är det vanligt att make med särkullbarn väljer att testamentera hälften till partnern och hälften till barnen.

Även om man vill att arvet ska fördelas så som lagen säger kan man skriva testamente där man bara bestämmer att det barnen ska ärva ska vara deras enskilda egendom. Det här är ett väldigt vanligt skäl att skriva testamente och något som generellt kan rekommenderas. Genom ett sådant testamente skyddas barnets arv från bodelning om barnet längre fram skulle vara med om en skilsmässa.

SAMBOLAGEN

Många lever i den felaktiga föreställningen att det är ungefär detsamma juridiskt att vara sambo som att vara gift. Det är det inte.

Reglerna för gifta är mycket mer omfattande och till fördel för den som är ekonomiskt svagare. Där gifta har giftorätt i all egendom har sambor bara rätt till delning av sådan egendom som är samboegendom. Samboegendom är gemensam permanentbostad och gemensamt bohag som har anskaffats för att användas gemensamt av samborna. Sambor har ingen arvsrätt efter varandra. För att sambor ska ärva varandra krävs testamente.

Det finns en basbeloppsregel (kallad lilla basbeloppsregeln) även för sambor, på motsvarande sätt som makars fyra basbeloppsregel så har sambor en två basbeloppsregel, som innebär att en efterlevande sambo alltid har rätt att sammanlagt så långt tillgångarna räcker behålla upp till två prisbasbelopp, 96 600 kronor 2020, av samboegendom.

Fritidshus, bilar, båtar, pengar, aktier med mera ligger utanför. Därför är det extra viktigt att tänka på vem som äger vad i ett samboförhållande. Om den ena äger bostaden (och inte ägde den redan när paret blev sambor) och den andre fritidshuset och bilen och har de mesta sparpengarna så kan det bli väldigt orättvist vid en separation. Permanentbostaden delas, men inget av övrig egendom. Bättre då att äga permanentbostaden tillsammans eller hålla isär all egendom genom ett samboavtal.

Det är extra viktigt att tänka på vem som äger vad i ett samboförhållande.

DEMENS OCH EKONOMI

En mycket central fråga för äldre makar är vad som händer med ekonomin om den ena maken blir dement eller liknande och inte längre är i stånd att ta hand om sin ekonomi. Helt enkelt förlorar sin mentala kapacitet.

Om sjukdom drabbar den make som ensam äger bostaden och ensam står som ägare för merparten av parets sparande så kan det bli problem för den friske maken, som kan behöva använda kapitalet för sin försörjning. Eller vill sälja bostaden för att den sjuke maken har ett särskilt boende och den gemensamma bostaden är för stor/för dyr.

Många väljer att skriva fullmakter för varandra när båda fortfarande är friska. På så sätt tänker man att om en blir dement så kan den friske komma åt all egendom med stöd av fullmakten.

Men det kan man inte vara hundraprocentigt säker på. Det är oklart vilken giltighet en fullmakt har där den som utfärdat fullmakten inte längre är i stånd att återkalla fullmakten. Och inte heller är i stånd att själv utföra den åtgärd (som exempelvis underteckna köpehandlingar vid försäljning av huset). Därför kan man inte helt förlita sig på fullmakten.

Det är mycket säkrare att stå båda som ägare till bostaden och båda som ägare till åtminstone en del av sparmedlen. Ett bankkonto av typen ”och/eller-konto” där makarna var för sig har rätt att göra uttag kan vara en del av lösningen. Äger makarna bostaden ihop och den friske vill sälja så kan denne driva igenom en försäljning av hela bostaden (lagen om Samäganderätt) och komma åt hälften av pengarna från försäljningen.

BRA ATT ÄGA BOSTADEN IHOP

Det är alltså bra om makar kan äga bostaden ihop eftersom var och en av makarna då kan förfoga över sin del och få hela bostaden såld om det skulle behövas i demenssituationen.

Ett annat skäl är att med två ägare dubblar ROT-avdraget. Det krävs nämligen att båda är ägare av bostaden.

Gåva är det enklaste sättet. Det fungerar om bolånen är mindre än 85 procent av taxeringsvärdet. Då blir det varken inkomstskatt eller stämpelskatt vid överföringen.

Är lånen större får man istället göra bodelning under äktenskapet. Sambor kan inte göra bodelning under samboförhållandet.

Men se upp om det ligger ett gammalt uppskov från en tidigare bostadsförsäljning! Om ägaren, som har uppskovet, för över halva bostaden till partnern så leder det till att halva uppskovet måste skattas fram.

FRAMTIDSFULLMAKT SAMT FAMILJENS BEHÖRIGHET ATT HJÄLPA ANHÖRIG

Från och med 1 juli 2017 har vi en ny lagstiftning om framtidsfullmakter. Syftet med den är att ge möjlighet att utse någon som kan ta hand om personliga och ekonomiska angelägenheter om personen senare i livet skulle bli beslutsoförmögen.

Fullmakten blir giltig när den som utställt fullmakten på grund av sjukdom, psykisk störning eller liknande inte längre kan ta hand om sina angelägenheter.

Liknande formkrav gäller som för testamente. Det innebär bland annat att den ska vara skriftlig och undertecknad i två vittnens samtida närvaro. Personen som upprättar framtidsfullmakten måste dessutom fyllt 18 år och vara beslutsförmögen vid tillfället. Det ska framgå av fullmakten att det är en framtidsfullmakt, vem eller vilka som är fullmaktshavare, vilka angelägenheter som fullmakten omfattar samt vilka övriga villkor som gäller.

Fullmakten träder ikraft när den enskilde blir beslutsoförmögen och det är fullmakthavaren som själv avgör när fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen om fullmaktsgivaren inte bestämt annorlunda.

Från och med samma datum ändrade man reglerna för anhörigbehörighet i Föräldrabalken. Det innebär att anhöriga har rätt att företräda enskilda som inte längre själva kan ta hand om sina ekonomiska angelägenheter på grund av sjukdom, försvagat

hälsotillstånd eller liknande. Det innebär att maka/make/sambo i första hand kan ta hand om saker som handlar om den dagliga livsföringen. Det innebär rätt att betala löpande kostnader för till exempelvis boende, läkarbesök med mera. Finns inte maka eller sambo tillfaller samma rätt barn, barnbarn, föräldrar och syskon i nämnd ordning.

Framtidsfullmakten ska ses som ett alternativ till god man och förvaltare medan anhörigbehörigheten kan användas om den enskilde blir tillfälligt beslutsoförmögen, eller i avvaktan på att en god man eller förvaltare blir utsedd.

GÅVOR TILL BARN OCH BARNBARN

Arvs- och gåvoskatten slopades vid årsskiftet 2004/2005. Det gör att alla gåvor numera är skattefria. Men om du tänker överföra större belopp till barn/barnbarn skriv ändå ett gåvobrev. Dels för att det då inte behöver uppstå några diskussioner längre fram mellan gåvotagaren och dina arvingar om det verkligen var en gåva och inte ett lån. Dels för att du då kan skriva in att gåvan ska vara mottagarens enskilda egendom.

CHECKLISTA

☐ KOLLA OM DU HAR SKRIVIT NÅGOT TESTAMENTE, ÄKTENSKAPSFÖRORD ELLER SAMBOAVTAL

Det är bara äktenskapsförord som är registrerade hos Skatteverket (tidigare skedde registrering hos tingsrätten). Övriga handlingar förvarar man själv.

Är du osäker på om ni har något äktenskapsförord eller vad det står i det, kan du skriva till Skatteverket, Äktenskapsregistret, 871 87 Härnösand. Du kan också ringa dem på 010-574 93 00 eller kontakta dem via e-post till aktenskapsregistret@skatteverket.se.

För födda 1955 eller tidigare behövs följande uppgifter: fullständigt namn, personnummer och efternamn som ogift (för kvinnor).

☐ STÄMMER INNEHÅLLET I TESTAMENTE, ÄKTENSKAPSFÖRORD ELLER SAMBOAVTAL MED HUR NI VILL HA DET OCH MED NUVARANDE FAMILJEFÖRHÅLLANDEN?

Är du fundersam på innebörden av handlingen eller vet du eller anar att du behöver skriva ny, ta kontakt med jurist. Vet du inte till vilken jurist du ska vända dig, fråga på ditt lokala bankkontor.

Observera att det inte räcker att riva ett inaktuellt äktenskapsförord. För att få bort verkan av ett äktenskapsförord måste man inregistrera ett nytt där man avtalat att det gamla inte ska gälla.

- ☐ **STÅR BARA EN AV ER SOM ÄGARE TILL BOSTADEN, FUNDERA PÅ ATT FÖRA ÖVER HALVA BOSTADEN TILL ANDRA MAKEN.**
  Generellt är det bra för makar att stå båda som ägare. Men har ni uppskov med vinst från en tidigare bostadsförsäljning kan det bli skattekonsekvenser, så ta först reda på vad som gäller i ert fall. Även här kan det vara bra att få hjälp av jurist.

- ☐ **ÖPPNA ETT GEMENSAMT BANKKONTO SOM KAN DISPONERAS AV ER BÅDA VAR FÖR SIG.**
  Ha så pass mycket på detta konto att den andres behov av pengar tryggas för en tid om någon av er skulle bli sjuk (dement eller liknande).

TIO FRÅGOR OM FAMILJEJURIDIK

1. Sambolagen innebär samma omfattande skydd och reglering som äktenskap gör.

A. Ja

B. Nej

C. Sambolagen ger ett visst skydd för ekonomiskt svagare sambo.

---

2. Äktenskapsförord är ett avtal mellan makar. Vad är mest rätt?

A. Makar – eller blivande makar - kan inte avtala bort hela eller delar av giftorätten genom äktenskapsförord.

B. Äktenskapsförord ska inregistreras hos Skatteverket.

C. Ett äktenskapsförord kan inte ändras.

---

3. Egendom kan bli enskild utan äktenskapsförord på grund av villkor i

A. Gåvobrev, testamente, försäkring

B. Gåvobrev, testamente, muntlig överenskommelse

C. Gåvobrev, försäkring, regler för arvsskatt

---

4. Vad innebär giftorätt?

A. En rätt att vid en bodelning få hälften av makarnas sammanlagda tillgångar efter avdrag för vars och ens skulder.

B. En make som har större skulder än tillgångar kan dra av obegränsade skulder vid bodelning.

C. Bodelning vid skilsmässa kan aldrig jämkas så att den rikare maken får behålla mer än hälften.

---

5. Vad räknas som personlig egendom vid en bodelning?

A. Framtida utbetalningar, som lön, sjukpenning, förtidspension.

B. Intjänade pensionsrättigheter i den allmänna pensionen.

C. Kläder, smycken och personliga presenter inom rimliga ekonomiska gränser i förhållande till makarnas ekonomi

6. Vad får du inte göra om du ärvt något med fri förfoganderätt

A. Använda pengarna i spekulativt syfte

B. Testamentera bort dem

C. Minska värdet på pengarna med mer än 20 procent

---

7. När kan det vara bra att känna till vad som står i Äktenskapsbalkens 12 kapitels andra paragraf?

A. Om man är sambo och den som är rikast vill flytta isär.

B. Vid skilsmässa om den som har mest pengar vill skydda sina tillgångar.

C. Vid dödsfall om den som har mest pengar vill ha en större del av bodelningen för att skydda särkullsbarn.

---

8. När behöver man inte skriva ett testamente?

A. Om jag är änka och vill att mina barn ska ärva mina tillgångar

B. Om jag vill att min sambo ska ärva mina tillgångar

C. Om jag vill att mina barn ska ärva tillgångarna som enskild egendom.

---

9. Vart ska man skicka en boupptecknin?

A. Till begravningsbyrån

B. Till Skatteverket

C. Till Tingsrätten

---

10. Om skulderna är större än tillgångarna i ett dödsbo, hur mycket blir arvingarna skyldiga?

A. 33 procent av skulden

B. 55 procent av skulden

C. Inget alls

Svaren finns på sidan 34

ORDLISTA

ARVLÅTARE

Arvlåtare är den som har dött och vars tillgångar ska ärvas av någon/några.

ARVTAGARE

Arvtagare är den/de som ska få ärva.

ARVSKLASS

Arvingar på grund av blodsband delas in i tre arvsklasser. Första arvsklassen består av arvingar i rakt nedstigande led, så kallade bröstarvingar. Bröstarvingar är alltså barn, barnbarn, barnbarnsbarn och så vidare. Andra arvsklassen är arvåtarens föräldrar, syskon, syskonbarn, syskonbarnbarn och så vidare. Tredje arvsklassen är mor- och farföräldrar, mostrar, morbröder, fastrar och farbröder. Kusinerna till arvlåtaren ärver inte.

ARVSLOTT

Vad bröstarvingen har rätt att ärva om föräldern inte skrivit något testamente.

BODELNING

Makars hälftendelning av sitt sammanlagda giftorättsgods kallas bodelning. Bodelning mellan makar kan göras i tre olika situationer: när ena maken dör, vid skilsmässa eller under äktenskapet.

ENSKILD EGENDOM

Makars egendom är som huvudregel giftorättsgods men egendom som är enskild ingår inte i bodelning. Egendom kan bli enskild på olika flera sätt. Antingen genom avtal mellan makarna (äktenskapsförord) eller på grund av gåva, testamente eller försäkring.

FRI FÖRFOGANDERÄTT

Makar ärver varandra med fri förfoganderätt, som en äganderätt under livstiden. Det innebär att det finns en eller fler efterarvingar som ska få det som finns kvar när maken avlider. Make får inte testamentera bort det som ärvts med fri forfoganderätt men får däremot konsumera upp varenda krona. Full äganderätt. Det innebär att ägaren kan göra vad den vill med egendomen, även testamentera bort den.

FÖRMÅNSTAGARFÖRORDNANDE

Beteckning på den del av ett försäkringsavtal som reglerar vem som ska få försäkringsbeloppet. En försäkringstagare kan i ett förmånstagarförordnande bestämma att det som en person får utbetalat från försäkringen ska vara enskild egendom.

FÖRSKOTT PÅ ARV

Får ett barn en gåva från föräldern blir den automatiskt förskott på arv om inget annat sägs i gåvobrev eller testamente.

GIFTORÄTT

Giftorätten är i princip en rätt till hälftendelning av makarnas sammanlagda giftorättsgods. Den inträder när äktenskapet ingås och omfattar all egendom som makarna äger och förvärvar framöver om inget äktenskapsförord upprättas.

GIFTORÄTTSGODS

Den egendom som ska ingå i en bodelning mellan makarna.

LAGLOTT

Hälften av arvslotten.

PERSONLIG EGENDOM

Kläder, smycken och personliga presenter inom rimliga ekonomiska gränser i förhållande till makarnas ekonomi. Hålls utanför bodelningen.

SAMBOLAGEN

Sambolagen ger ett visst skydd för dem som stadigvarande bor ihop i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Skyddet gäller så kallad samboegendom. Samboegendom är endast gemensam bostad och gemensamt bohag anskaffat för gemensamt behov och inte är enskild egendom.

SÄRKULLBARN

Barn till den ena makan i äktenskapet. Särkullbarn har rätt att, till skillnad från gemensamma barn, få sitt arv direkt vid sin förälders död.

SÄRSKILD EGENDOM

Rätt till framtida utbetalningar som lön, sjukpenning och pensioner som inte är utbetalda.

TESTAMENTE

Ett juridiskt bindande dokument där testamentgivaren själv bestämmer vad som ska hända med kvarlåtenskapen när han eller hon dör. Om inget testamente finns så fördelas arvet enligt ordningen i ärvdabalken.

ÄKTENSKAPSBALKEN

Reglerar bland annat makars egendomsförhållanden, alltså giftorätten.

ÄKTENSKAPSFÖRORD

Ett avtal mellan makar, eller blivande makar, i vilket det bestäms att egendom som tillhör någon av dem ska vara dennes enskilda egendom. Skall inregistreras hos Skatteverket.

ÄRVDABALKEN

Reglerar reglerna om arv.

Rätta svaren till ”Tio frågor om familjejuridik”, sid 30–31:

1C | 2B | 3A | 4A | 5C | 6B | 7C | 8A | 9B | 10C

BRA ATT HA KOLL PÅ

- Har familjeförhållandena ändrats sedan testamentet skrevs? Det kan behöva uppdateras.

- Finns det äktenskapsförord som skrevs för länge sedan? Kanske inte längre aktuellt att ha det kvar.

- Eller ett samboavtal? Efter många år tillsammans vill man kanske att sambon ska få halva bostaden.

GILLA DIN EKONOMI samordnas av **FINANSINSPEKTIONEN** och är ett nätverk av myndigheter, organisationer och företag. Tillsammans samarbetar nätverket om utbildning i ekonomiska och finansiella frågor. Viljan är att ge konsumenter i hela landet – och i alla åldrar – bättre möjligheter för att kunna ta olika medvetna ekonomiska och finansiella beslut i livet. Syftet är att öka den privatekonomiska förståelsen med hjälp av olika informations- och utbildningsinsatser. Tanken är att såväl statliga som privata aktörer här har ett gemensamt intresse i att stötta konsumenterna med fakta – ingen försäljning!

På **www.gilladinekonomi.se** finns fler broschyrer om privatekonomi att läsa och skriva ut.

© FINANSINSPEKTIONEN 2020. Grafisk form: Granath, Tryck: Danagård Litho.